

Sadi Şirazi İslam alimlerinden ve büyük velilerdendir. Asıl adı Müslihüddin Şeyh Sadi'dir. 1193 (H.589)te Şiraz'da doğdu. 1292 (H. 691) de orada vefat etti. Abdülkadir Geylani hazretlerinin halifesinin talebesidir. Onun derslerinde yetişerek kemale geldi. Ömrü ilim öğrenmekle, talebe yetiştirmek ve insanlara doğru yolu göstermekle geçti. Moğol ve Haçlılarla yapılan savaşlara katılıp, cihad etti. Bir defasında Haçlılara esir düştü. On dört defa hacca gitti. Bütün şiirlerinde Sadi mahlasına rastlanmaktadır.

Sadi küçük yaştta yetim kaldı. İlk tahsilini Şiraz'da tamamladıktan sonra, Moğol istilası üzerine Bağdat'a gitti. Bağdat'ta Nizamiyye Medresesinde tahsilini tamamladı. Sonra İslam ülkelerini gezmeye başladı. Anadolu, Mısır, Suriye, Delhi, Azerbaycan ve Belh'e uğradı. Buralarda Şihabeddin Sühreverdi başta olmak üzere, birçok İslam alimiyle görüştü.

1257'de tekrar Şiraz'a döndü. Bu sırada, devlet başkanları Ebu Bekr, Moğollarla sulh yaptı. Memleketi rahata kavuştu. Bu hükümdar tarafından iyi bir kabul gören Sadi, onun adına 1257'de Bostan adlı eserini ve bir yıl sonra aynı şekilde kendisine büyük saygı gösteren Veliht İkinci Sa'd adına da Gülistan adlı eserini yazdı. Bu eserleri sayesinde kısa zamanda şöhreti memleketinin dışına taştı. Birkaç sene sonra, hamileri, koruyucuları olan Ebu Bekr bin Sa'd bin Zengi ve oğlu İkinci Sa'd vefat etti. Yerine çocuk yaştta bulunan ikinci Sa'd'ın oğlu Muhammed geçti. Bu hükümdarla birlikte Salgurlu Hanedanı çkt. 1264'te de Moğol hakimiyeti altına girdi. Bu karışıklıklar esnasında Sadi tekrar Şiraz'dan ayrıldı. Mekke'ye gitti. Hac yaptı. Ömrünün son yıllarını mezarının yanındaki dergahta ibadet edip ilim öğretmekle geçirdi. 1292'de Şiraz'da vefat etti. Mezarı Şiraz'ın kuzeydoğusunda, şimdiki kendi adıyla anılan hangahının bulunduğu yerdedir.

Şairin manzum ve nesir olan eserleri, ölümünden sonra kllyat halinde bir araya toplanmıştır. Bu kllyat sonradan Bistun diye şöhret bulan bey bin Ahmed bin Ebi Bekr tarafından, biri 1325'te, diğeri de 1334'te olmak üzere iki defa düzenlenmiştir. İlki, kaside ve gazellerin ilk harfine göre ve ikinci tertip ise, son harfine göre yapılmıştır. Kllyat, 16 kitap ve 6 risale olmak üzere 22 eseri ihtiva etmektedir. Ancak kllyatta mevcut isimlerin hepsinin bizzat müellif tarafından mı konulduğu kat'i olarak bilinmemektedir.

Gülistan, nesir kısımlar arasına birtakım manzumeler ilavesiyle meydana gelmiş bir nsz ve 8 bölümden ibarettir. Birinci bölüm hükümdarların hal ve hareketleri; 2. bölüm dervişlerin ahlakı; 3. bölüm kanaatin fazileti; 4. bölüm susmanın faydası; 5. bölüm sevgi ve gençlik, 6. bölüm takatsizlik ve ihtiyarlık; 7. bölüm terbiyenin önemi ve 8. bölüm sohbet adabıyla ilgili hikaye ve menkibeleri ihtiva etmektedir. Bu hikayelerin bir kısmı kendi müşahedelerine, bir kısmı da İslam alimlerinin sohbetlerinde duyduklarına ve okuduklarına dayanmaktadır. Eser slup ve tertip bakımından mükemmeldir. Bütün bölümler sıralanırken birbirleriyle bağılantılıdır. Nesir ve manzum kısımlar arasında bir nispet, ilgi sağılanmış ve fikirler kısa ve açık bir şekilde ifade edilmiştir. Hemen hemen bütün dünya kütüphanelerinde Gülistan'ın yazma nüshaları vardır. Eser Avrupa'da ilk defa Latince tercümesiyle birlikte, 1651'de Amsterdam'da neşredilmiştir. Türkçeye ve birçok doğu ve batı dillerine tercümesi yapılmıştır. Sadi'nin bu eseri birçok kimse tarafından taklit edilmiştir.

Kllyatta, Gülistan'dan sonra Sadi'nin manzum eserleri gelmekte ve bunların başında Sadiname bulunmaktadır. Ancak bu eser, şarkta ve batıda daha çok Bostan adıyla

tanınmaktadır. Adalet, ihsan, ahlak, mertlik, tevazu, rıza, kanaat, terbiye, şükür, tövbe ve münacat gibi konuları içine alan 10 bölümden ibarettir.

Bostan'da hikaye ve menkibeler kısa, öz ve güzel olarak yazılmıştır. İfadeler her bakımdan sağlamdır. Bostan da Gülistan gibi asırlarca İslam aleminde büyük rağbet görmüş, medreselerde ders kitabı olarak okunmuş, birçok şerh ve tercümeleri yapılmıştır. Yakın zamana kadar Anadolu'da okunan Bostan, muhtelif kimseler tarafından şerh ve tercüme edilmiştir. Sadi'nin kllyatında Bostan'dan sonra yer alan Farsça ve Arapça kasideleri, bir hükümdarın veya devlet erkanının medhinden ziyade, onları daima insanlığa adil olmaya davet eden bir nevi nasihatnamedir. Kaside mahiyetinde gazelleri de vardır. Bostan ve Gülistan'da aynı beyitlerin tekrarına çok rastlanır.

Bisutun'un tertibine göre, kasidelerden sonra mlemmaat gelmektedir. Bunu müteakip, sırası ile 20 bendlik terciat ve hayatının gençlik, olgunluk ve ihtiyaşlık devrine göre tertip edilmiş tayyibat, bedayi, havatim, gazelliyat-ı kadim ile dört kısımdan ibaret ve dört divan teşkil eden gazeller gelmektedir. Sadi, şiirde özellikle gazelleriyle şöhret bulmuştur. Gazeli, bugünkü müstakil edebi şekil haline getiren o olmuştur. Gazellerinde tasvirleri canlı ve duygularını rahatça ifade etmiştir. Medresede elde ettiğİ bilgileri, seyahatleri sırasında uğradığİ muhtelif merkezlerdeki alimlerle sohbet, tecrübe ve grgsnn mahsulü olan malzemeyi, eserlerinde kullanmıştır. Onun eserlerinde bu malzeme ve fikirler ölçülü-biçili ve insanı sıkmayacak tarzda edebi sanatlara müracaat edilmek suretiyle işlenmiştir. Sadi, İran'da gazeli müstakil bir edebi şekil haline getirmesi yanında, yeni bir nesir üslubunun da sahibi sayılır. O, biri sade sayılan, biri resmi haberleşmede kullanılan ve diğeri cümle sonları kafiyeleli olan nesir tarzlarını da bulmuştur.

Eserleri:

Gülistan, Bostan, Takrir-i Dibace, Aklu Aşk, Nasihat-l-Müluk, Havatim gibi birçok eseri vardır.

Şiirlerinden bir beyit:

“Ey Sadi! Safa yolunda ilerlemek

Mustafa'ya (sallallahü aleyhi ve sellem) uymakla nasib olur hep.”

Gülistan adlı eserindeki bir mesnevinin tercümesi şöyledir:

“Ey kardeş! Bu dünya kimseye kalmaz. Gönlünü, her şeyi yaratan Allah tealaya bağla. Sana bu kafidir. Dünya mülküne güvenip bel bağlama. Çünkü bu dünyada senin gibi birçokları yaşamış ve sonunda ölüp gitmiştir. Değil mi ki, en sonunda ölüm vardır ve bu can gç (lm) yolunu tutacaktır. O halde ister taht üzerinde can vermişsin ister toprak üzerinde, ne fark eder!”

Kaynak: Rehber Ansiklopedisi